

quo convictos putas. Dicent enim usque adeo nihil comprehendendi, nullique rei assensionem præbendam, ut etiam hoc de nihil percipiendo, quod tota sibi pene vita usque ad te probabiliter persuaserant, nunc ista conclusione sibi extortum sit: ut sive tunc, sive nunc hujus argumenti vis tarditate ingenii mei, sive revera suo robore invicta sit, eos loco movere non possit, cum audacter affirmare adhuc valeant, ne nunc quidem ulli rei consentiendum esse. Forte enim aliquando contra hoc quoque non nihil, vela se, vela quopiam reperiri posse, quod acute probabiliterque dicatur: suamque imaginem et quasi speculum quoddam in Proteo illo animadverti oportere¹, qui traditur eo solere capi quo minime caperetur, investigatoresque ejus nunquam eundem tenuisse, nisi indice alicujus modi numine. Quod si adsit, et illam nobis veritatem, quæ tantum curæ est, demonstrare dignetur, ego quoque vel ipsis invitis, quod minime reor, illos superatos esse confitebor.

XII. Bene habet, inquam, prorsus nihil amplius optavi. Nam videte, quæso, bona mihi quot et quanta provenerint. Primum est, quod Academici jam sic convicti esse dicuntur, ut nihil eis restet ad defensionem, nisi quod fieri non potest. Quis enim hoc aut intelligere ullo modo, aut credere valeat, eum qui victus sit, eo ipso quo victus est, victorem se esse gloriari? Deinde si quid jam remanet cum his confictionis, non ex eo est quod dicant, nihil sciri posse, sed ex eo quod nulli rei assentiendum esse contendunt: nunc itaque concordēs sumus. Nam ut mihi, ita etiam illis videtur, sapientem scire sapientiam. Sed tamen ab assensione illi temperandum monent. Videri enim sibi tantum dicunt: scire autem nullo modo quasi ego me scire profitear. Mihi quoque videri istud dico; sum enim stultus, ut etiam ipsi, si nesciunt sapientiam. Approbare

¹ Hujus loci mentio fit lib. II. de Ordine cap. 15.

autem nos debere aliquid puto, id est, veritatem. De quo eos consulo utrum negent, id est, utrum eis placeat veritati assentiendum non esse. Nunquam hoc dicent, sed eam non inveniri asseverabunt. Ergo et hic ex nonnulla parte socium me tenent, quod utrisque non displicet, atque adeo necessario placet, consentiendum esse veritati. Sed quis eam demonstrabit, inquiunt? Ubi ego cum illis non curabo certare: satis mihi est quod jam probabile non est, nihil scire sapientem, ne rem absurdissimam dicere cogantur, aut nihil esse sapientiam, aut sapientiam nescire sapientem.

CAPUT VI.

Veritatem nisi divina ope non percipi.

XIII. Quis autem verum possit ostendere, abs te, Alypi, dictum est, a quo ne dissentiam magnopere mihi laborandum est. Etenim numen aliquod aisti solum posse ostendere homini quid sit verum, cum breviter, tum etiam pie. Nihil itaque in hoc sermone nostro libentius audivi, nihil gravius, nihil probabilius, et si id numen ut confido adsit, nihil verius. Nam et Proteus ille quanta abs te mentis altitudine commemoratus, quanta intentione in optimum philosophiæ genus? Proteus enim ille, ut vos adolescentēs non penitus poetas a philosophia contemnendos esse videatis, in imaginem veritatis inducitur. Veritatis, inquam, Proteus in carminibus ostentat sustinetque personam, quam obtinere nemo potest, si falsis imaginibus deceptus comprehensionis nodos vel laxaverit vel dimiserit. Sunt enim istæ imagines, quæ consuetudine rerum

corporalium per istos quibus ad necessaria hujus vitæ utimur sensus, nos etiam cum veritas tenetur, et quasi habetur in manibus, decipere atque illudere moliantur. Hoc ergo tertium bonum mihi accidit, quod non invenio quanti æstimem. Mecum enim familiarissimus amicus meus, non solum de probabilitate humanæ vitæ, verum etiam de ipsa religione concordat, quod et veri amici manifestissimum indicium. Siquidem amicitia rectissime atque sanctissime definita est, rerum humanarum et divinarum cum benevolentia et charitate consensus.

CAPUT VII.

Augustinus Alypii hortatu habet deinceps orationem contra Academicos.

XIV. TAMEN ne aut Academicorum argumenta quasdam nebulas videantur offundere, aut doctissimorum virorum auctoritati, inter quos maxime Tullius non movere nos non potest, superbe nonnullis resistere videamur, si vobis placet, prius pauca contra eos disseram, quibus videntur disputationes illæ adversari veritati. Deinde ut mihi videtur, ostendam quæ causa fuerit Academicis occultandæ sententiæ suæ. Itaque, Alypi, quamvis te totum in meis partibus videam, tamen suscipe pro his paululum, mihi que responde. Quoniam hodie, inquit, auspicato, ut aiunt, processisti, non impediam plenissimam victoriam tuam, et partes illas jam securius, quo abs te imponuntur tentabo suscipere: si tamen hoc quod interrogationibus te acturum esse significas, in orationem perpetuam (si tibi commodum est) malis convertere, ne vere ut pertinax

adversarius, quod a tua humanitate longissimum est, minutis illis telis abs te jam captivus excrucier. XV. Atque ego cum et illos hoc expectare animadverteterem, quasi aliud ingressus exordium, Morem, inquam, vobis geram. Et quamvis post illum laborem scholæ rhetoricæ in hac me levi armatura nonnihil requieturum esse præsumpseram, ut interrogando ista potius agerem quam dicendo: tamen quia et paucissimi sumus, ut clamare mihi contra valetudinem meam non sit necesse, et istum stylum causa ejusdem salutis quasi aurigam moderatoremque sermonis mei esse volui, ne concitatus rapiar animo quam cura corporis poscit, perpetua, ut vultis, oratione audite quid sentiam. Sed primo illud videamus quale sit, unde amatores Academicorum gloriari nimium solent. Nam est in libris Ciceronis, quos in hujus causæ patrocinium scripsit, locus quidam, ut mihi videtur, mira urbanitate conditus, ut nonnullis autem, etiam firmitate roboratus. Difficile est prorsus, ut quemquam non moveat quod ibi dictum est, Academico sapienti ab omnibus cæterarum sectarum qui sibi sapientes videntur, secundas partes dari, cum primas sibi quemque vindicare necesse sit. Ex quo posse probabiliter confici, eum recte primum esse judicio suo, qui omnium cæterorum judicio sit secundus.

XVI. Fac enim, verbi causa, Stoicum adesse sapientem, nam contra eos potissimum Academicorum exarsit ingenium. Ergo Zeno vel Chrysippus si interrogentur, quis sit sapiens, respondebit eum esse quem ipse descriperit. Contra Epicurus vel quis alius adversariorum negabit, suumque potius peritissimum voluptatum aucupem sapientem esse contendet. Inde ad jurgium: Clamat Zeno, et tota illa porticus tumultuatur, hominem natum ad nihil esse aliud quam honestatem: ipsam suo splendore in se animos ducere, nullo prorsus commodo extrinsecus

posito et quasi lenocinante mercede: voluptatemque illam Epicuri solis inter se pecoribus esse communem; in quorum societatem et hominem et sapientem trudere nefas esse. Contra ille convocata de hortulis in auxilium quasi libera turba temulentorum, quærentium tamen quem incomptis unguibus bacchantes, asperoque ore discerpant, voluptatis nomen, suavitatem, quietem, teste populo exaggerans, instat acriter, ut nisi ea beatus nemo esse posse videatur. In quorum rixam si Academicus incurrerit, utrosque audiet trahentes se ad suas partes: sed si in illos aut in istos concesserit, ab eis quos deserit, insanus, imperitus, temerariusque clamabitur. Itaque cum et hac et illac aurem diligenter admoverit, interrogatus quid ei videatur, dubitare se dicet. Roga nunc Stoicum, quis sit melior, Epicurus-ne qui delirare illum clamat, an Academicus qui sibi adhuc de re tanta deliberandum esse pronuntiat. Nemo dubitat Academicum prælatum iri. Rursus te ad illum converte, et quære quem magis amet, Zenonem, a quo bestia nominatur, an Archesilam, a quo audit: Tu fortasse verum dicis, sed requiram diligentius. Nonne apertum est totam illam porticum insanam, Academicos autem præ illis modestos cautosque homines videri Epicuro? Ita peræque prope de omnibus sectis copiosissime Cicero jocundissimum legentibus quasi spectaculum præbet, velut ostendens nullum illorum esse qui non cum sibi primas partes dederit, quod necesse est, secundas ei dicat dare, quem non repugnare, sed dubitare conspexerit. In quo ego nihil adversabor, nec eis ullam auferam gloriam. Videatur sane quibuslibet Cicero hic non jocus, sed inania et ventosa quædam, quod ab ipsorum Græculorum levitate abhorret, sequi et colligere voluisse.

CAPUT VIII.

Redarguitur locus e Cicerone allatus.

XVII. Quis enim me impedit, quin, si huic vanitati resistere velim, facile ostendam quanto minus malum sit indoctum esse quam indocilem. Unde fit ut cum se ille Academicus jactantulus quasi discipulum singulis dederit, nemoque illi quod se scire putat persuadere poterit, magna illorum postea consensione rideatur. Jam enim quisque alium quemlibet adversariorum suorum nihil didicisse, hunc vero nihil posse discere judicabit. Ex quo deinceps de omnium scholis non ferulis, quod esset deformius quam molestius, sed illorum palliatorum clavis et fustibus projicietur. Non enim magnum negotium erit, contra communem pestem velut Herculeæ quædam postulare auxilia Cynicorum. Si autem ista vilissima gloria cum his certare libeat, quod philosophanti mihi jam quidem, sed nondum sapienti faciliore venia concedendum est, quid habebunt quod possint refellere? Ecce enim faciamus me atque Academicum in illas lites philosophorum irruisse, omnes prorsus adsint. Exponant breviter pro tempore sententias suas. Quærat de Carneade quid sentiat. Dubitare se dicet. Itaque illum singuli præferent cæteris. Ergo omnes omnibus: Magna nimirum atque altissima gloria. Quis istum nolit imitari? Et ego itaque interrogatus, idem respondebo, par erit laus. Ea igitur gloria gaudet sapiens, in qua illi stultus æquatur? Quid si eum etiam facile superat? Nihil-ne agit pudor? Nam istum Academicum jam de judicio discedentem tenebo.

Quippe avidior huiusmodi victoriae stultitia est. Ergo eo retento prodam iudicibus quod ignorant. Et dicam : Ego, viri optimi, hoc cum isto commune habeo, quod dubitat quis vestrum verum sequatur. Sed habemus etiam proprias sententias, de quibus peto iudicetis. Nam mihi incertum est quidem, quamvis audierim decreta vestra, ubi sit verum : sed ideo quod qui sit in vobis sapiens ignoro. Iste autem etiam ipsum sapientem negat aliquid scire, ne ipsam quidem unde sapiens dicitur sapientiam. Quis non videat palma illa cuius sit? Nam si hoc adversarius meus dixerit, vincam gloria. Si autem erubescens confessus fuerit sapientem scire sapientiam, vincam sententia.

CAPUT IX.

Zenonis definitio discutitur.

XVIII. Sed ab hoc jam litigioso tribunali secedamus in aliquem locum, ubi nobis nulla turba molesta sit, atque utinam in ipsam scholam Platonis, quæ nomen ex eo dicitur accepisse, quod a populo sit secreta, hic jam non de gloria, quod leve ac puerile est, sed de ipsa vita, et de aliqua spe animi beati, quantum inter nos possumus, disseramus. Negant Academici sciri aliquid posse. Unde hoc vobis placuit studiosissimi homines, atque doctissimi? Movit nos, inquiunt, definitio Zenonis. Cur quæso? Nam si vera est, nonnihil veri novit, qui vel ipsam novit. Sin falsa, non debuit constantissimos commovere. Sed videamus quid ait Zeno. Tale scilicet visum comprehendere et percipi posse, quale cum falso non haberet signa communia. Hoccine te movit, homo Platonice, ut omnibus viri-

bus ab spe discendi studiosos retraheres, ut totum negotium philosophandi adjuvante quodam etiam mentis ingemiscendo torpore desererent?

XIX. Sed quomodo illum non permoveret, si et nihil tale inveniri potest, et nisi quid tale est, percipi non potest? Hoc si ita est, dicendum potius erat non posse in hominem cadere sapientiam, quam sapientem nescire cur vivat, nescire quemadmodum vivat, nescire utrum vivat; postremo, quo perversius magisque delirum et insanum dici nihil potest, simul et sapientem esse, et ignorare sapientiam. Quid enim est durius, hominem non posse esse sapientem, an sapientem nescire sapientiam? Nihil hinc disputandum est, si res ipsa ita posita satis non est ad iudicandum. Sed illud forte si diceretur, penitus homines a philosophando averterentur : nunc vero inducendi sunt sapientiæ dulcissimo ac sanctissimo nomine, ut cum contrita ætate nihil didicerint, postea te summis execrationibus prosequantur, quem relictis saltem voluptatibus corporis, ad animi tormenta sunt secuti.

XX. Sed videamus per quem potius a philosophia deterrantur. Per eum-ne qui dixerit : Audi, amice, philosophia non ipsa sapientia, sed studium sapientiæ vocatur, ad quam te si contuleris, non quidem dum hic vivis sapiens eris (est enim apud Deum sapientia, nec provenire homini potest) sed cum te tali studio satis exercueris atque mundaveris, animus tuus ea post hanc vitam, id est, cum homo esse desieris, facile perfruetur? An per eum qui dixerit : Venite, mortales, ad philosophiam, magnus hic fructus est. Quid enim homini sapientia charius? Venite igitur ut sapientes sitis, et sapientiam nesciatis? Non inquit, a me ita dicitur. Hoc est decipere, nam nihil aliud apud te invenietur. Ita fit ut si hoc dixeris, fugiant tanquam insanum : si alio modo ad hoc adduxeris, facias in

sanos. Sed credamus propter utramque sententiam, æque homines nolle philosophari. Si aliquid philosophiæ perniciosum Zenonis definitio dicere cogebat, mi homo, id-ne homini dicendum fuit, unde se doleret, an id unde te derideret?

XXI. Tamen quod Zeno definivit, quantum stulti possumus discutiamus. Id visum ait posse comprehendere, quod sic appareret, ut falsum apparere non posset. Manifestum est nihil aliud in perceptionem venire. Hoc et ego, inquit Archesilas, video, et hoc ipso doceo nihil percipi. Non enim tale aliquid inveniri potest. Fortasse abs te atque ab aliis stultis. At a sapiente cur non potest? Quamquam et ipsi stulto nihil responderi posse arbitror, si tibi dicat ut illo memorabili acumine tuo hanc ipsam Zenonis definitionem refellas, et ostendas eam etiam falsam esse posse: quod si non potueris, hanc ipsam quam percipias habes: si autem refelleris, unde a percipiendo impediaris non habes. Ego eam refelli posse non video, et omnino verissimam judico. Itaque cum eam scio, quamvis sim stultus, nonnihil scio. Sed fac illam cedere versutiæ tuæ. Utar complexione securissima. Aut enim vera est, aut falsa: si vera, bene teneo: si falsa, potest aliquid percipi, etiamsi habeat communia signa cum falso. Unde, inquit, potest? Verissime igitur Zeno definivit, nec ei quisquis vel in hoc consensit, erravit. An parvæ laudis et sinceritatis definitionem putabimus, quæ contra eos qui erant adversum perceptionem multa dicturi, cum designaret quale esset quod percipi posset, se ipsam talem esse monstravit? Itaque comprehensibilibus rebus et definitio est, et exemplum. Utrum, ait, etiam ipsa vera sit nescio. Sed quia est probabilis, ideo sequens eam ostendo nihil esse tale quale illa expressit posse comprehendere. Ostendis fortasse præter ipsam, et vides, ut arbitror, quid sequatur. Quod si etiam

ejus incerti sumus, nec ita nos deserit scientia. Scimus enim aut veram esse, aut falsam, non igitur nihil scimus. Quamquam nunquam efficiet ut ingratus sim, prorsus ego illam definitionem verissimam judico. Aut enim possunt percipi et falsa, quod vehementius Academici timent, et revera absurdum est. Aut nec ea possunt, quæ sunt falsis similia: unde illa definitio vera est. Sed jam cætera videamus.

CAPUT X.

Duo Academicorum effata. — Contra illud: Nihil percipi posse.

XXII. QUAMVIS hæc, nisi fallor, possint ad victoriam satis esse, non tamen fortasse ad victoriæ satietatem. Duo sunt quæ ab Academicis dicuntur contra quæ ut valemus, venire instituimus. « Nihil posse percipi, et, » Nulli rei debere assentiri. » De assentiendo mox alias, nunc pauca de perceptione dicemus. Nihil-ne prorsus dicitis posse comprehendere? Hic evigilavit Carneades: nam nemo istorum minus alte quam ille dormivit, et circumspexit rerum evidentiam. Itaque credo secum ipse, ut fit, loquens: Ergo-ne, ait, Carneades dicturus es nescire utrum homo sis, an formica? Aut de te Chrysippus triumphabit? Dicamus ea nos nescire quæ inter philosophos inquiruntur, cætera ad nos non pertinere, ut si in luce titubavero quotidiana et vulgari, ad illas imperitorum tenebras provocem, ubi soli quidem divini oculi vident: qui me etiam si palpitantem atque cadentem aspexerint, cæcis prodere nequeant, præsertim arrogantis, et

quos doceri aliquid pudeat. Laute quidem, o græca industria, succincta et parata procedis, sed non respicis illam definitionem et inventum esse philosophi, et in vestibulo philosophiæ fixam atque fundatam. Quam si succidere tentabis, rediet bipennis in crura: illa enim labefactata, non solum potest aliquid percipi, sed etiam id potest quod simillimum falso est, si eam non audebis evertere. Est enim latibulum tuum unde in incautos transire cupientes vehemens erumpis atque exilis: aliquis te, Hercules, in tua spelunca tanquam semi-hominem Cacus suffocabit, et ejusdem molibus opprimet, docens aliquid esse in philosophia quod tanquam simile falso incertum abs te fieri non possit. Certe ad alia properabam, hoc quisquis urget, te ipsum, Carneades, magna afficit contumelia, quem a me veluti mortuum putat ubicumque aut undecumque posse superari. Si autem non putat, immisericors est, qui me passim deserere præsidia et tecum in campo certare cogit: in quem descendere cum cœpisset, solo tuo nomine territus pedem retuli, et de superiore loco nescio quid jaculatus sum, quod utrum ad te pervenerit, vel quid egerit, viderint sub quorum examine dimicamus. Sed quid metuo ineptus? Si bene memini, mortuus es, jam pro sepulcro tuo jure pugnat Alypius, facile me contra umbram tuam Deus adjuvabit.

XXIII. Nihil ais in philosophia posse percipi. Et ut orationem tuam large lateque diffundas, arripis rixas, dissensionesque philosophorum, et eas tibi contra illos administrare arbitraris. Quomodo enim inter Democritum et superiores physicos de uno mundo, et innumerabilibus litem dijudicabimus, cum inter ipsum hæredemque ejus Epicurum concordia manere nequiverit? Nam iste luxuriosus cum atomos quasi ancillulas suas, id est, corpuscula quæ in tenebris lætus amplectitur, non tenere viam

suam, sed in alienos limites passim sponte declinare permittit, totum patrimonium etiam per jurgia dissipavit. Hoc vero nihil ad me attinet. Si enim ad sapientiam pertinet horum aliquid scire, id non potest latere sapientem. Si autem aliud quiddam est sapientia, illam scit sapiens, ista contemnit. Tamen ego qui longe adhuc absum vel a vicinitate sapientis, in istis physicis nonnihil scio. Certum enim habeo, aut unum esse mundum, aut non unum et si non unum, aut finiti numeri, aut infiniti. Istam sententiam Carneades false esse similem doceat. Item scio mundum istum nostrum, aut natura corporum, aut aliqua providentia sic esse dispositum; eumque aut semper fuisse et fore, aut cœpisse esse minime desiturum; aut ortum ex tempore non habere, sed habiturum esse finem; aut et manere cœpisse, et non perpetuo esse mansurum: et innumerabilia physica hoc modo novi. Vera enim ista sunt disjuncta, nec similitudine aliqua falsi ea potest quisquam confundere. Sed assume aliquid; ait Academicus: Nolo. Nam hoc est dicere: Relinque quod scis, dic quod nescis. Sed pendet sententia. Melius certe pendet quam cadit: nempe plana est; nempe jam potest aut falsa aut vera nominari. Hanc ergo me scire dico. Tu qui nec ad philosophiam pertinere ista negas, et eorum sciri nihil posse asseris, ostende me ista nescire: dic istas disjunctiones aut falsas esse, aut aliquid commune habere cum falso, per quod discerni omnino non possint.

CAPUT XI.

Ex sensuum imbecillitate non effici ut nihil veri percipiatur; neque ex somno et furore.

XXIV. **UNDE**, inquit, scis esse istum mundum, si sensus falluntur? Nunquam rationes vestrae ita vim sensuum refellere potuerunt, ut convinceretis nobis nihil videri: nec omnino ausi estis aliquando ista tentare, sed posse aliud esse ac videtur, vehementer persuadere incubuistis. Ego itaque hoc totum, quaecumque est quod nos continet, atque alit, hoc, inquam, quod oculis meis apparet, a meque sentitur habere terram et caelum, aut quasi terram, et quasi caelum, mundum voco. Si dicis nihil mihi videri, nunquam errabo. Is enim errat, qui quod sibi videtur, temere probat. Posse enim falsum videri a sentientibus dicitis, nihil videri non dicitis. Prorsus enim omnis disputationis causa tolletur, ubi regnare vos libet si non solum nihil scimus, sed etiam nihil nobis videtur. Si autem hoc quod mihi videtur negas mundum esse, de nomine controversiam facis, cum id a me dixerim mundum vocari.

XXV. **ETIAM-NE**, inquires, si dormis, mundus est iste quem vides? jam dictum est, quidquid tale mihi videtur, mundum appello. Sed si eum solum placet mundum vocare, qui videtur a vigilantibus vel etiam a sanis, illud contende, si potes, eos qui dormiunt ac furiunt, non in mundo furere atque dormire. Quamobrem hoc dico, istam totam corporum molem atque machinam in qua sumus, sive dormientes, sive furentes, sive vigilantes, sive

sani, aut unam esse, aut non esse unam. Edissere quomodo possit ista esse falsa sententia. Si enim dormio, fieri potest ut nihil dixerim: aut si etiam ore dormientis verba, ut solet, evaserunt, potest fieri ut non hic, non ita sedens, non istis audientibus dixerim: ut autem hoc falsum sit, non potest. Nec ergo illud me percepisse dico, quod vigilem. Potes enim dicere hoc mihi etiam dormienti videri potuisse; ideoque hoc potest esse falso simillimum. Si autem unus et sex mundi sunt, septem mundos esse, quoquo modo affectus sim, manifestum est, et id me scire non impudenter affirmo. Quare vel hanc connexionem, vel illas superius disjunctiones, doce somno aut furore aut vanitate sensuum posse esse falsas, et me, si expergefactus istas meminero, victum esse concedam. Credo enim jam satis liquere quae per somnium et dementiae falsa videantur, ea scilicet quae ad corporis sensus pertinent: nam ter terna novem esse, et quadratum intelligibilium numerorum necesse est, vel genere humano stertente sit verum. Quanquam etiam pro ipsis sensibus multa posse dici video, quae ab Academicis reprehensa non invenimus. Credo enim sensus non accusari, vel quod imaginationes falsas furentes patiuntur, vel quod falsa in somnis videmus. Si enim vera vigilantibus atque sanis renuntiarunt, nihil ad eos quid sibi animus dormientis insanientisque confingat.

XXVI. **RESTAT** ut quaeratur, utrum cum ipsi renuntiant, verum renuntient. Age, si dicat Epicureus quispiam: Nihil habeo quod de sensibus conquerar. Injustum est enim ab eis exigere plus quam possunt; quidquid autem possunt videre oculi, verum vident. Ergo-ne verum est quod de remo in aqua vident? Prorsus verum. Nam causa accedente quare ita videretur, si demersus unda remus rectus apparet, magis oculos meos falsae renuntiationis arguerem. Non enim viderent quod talibus existentibus causis videndum